

повсякдення, прості за синтаксичною формою засоби вираження думки, діалогічні текстові структури. Саме вони становлять основу наших мовних звичок, що найбільше виражені в усному спілкуванні. Відзначені ознаки можуть бути використані в оволодінні іншими формами, прийомами, жанрово-стильовими способами спілкування.

Катерина Глуховцева

МОВНА ОСОБИСТІТЬ СУЧАСНОГО СТУДЕНТА ТА ЇЇ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИЙ ТЕЗАУРУС

У сучасній комунікативній лінгвістиці поширені поняття *комунікативна особистість* (В. В. Красних), *мовна особистість* (Ю. М. Караулов, В. І. Карасик, В. В. Красних, О. Б. Сиротиніна, О. І. Голубовська), *мовленнєва особистість* (В. В. Красних, О. О. Залевська). Обстоюють думку про необхідність заміни цих термінів поняттями *дискурсивна* (Л. М. Синельникова, О. О. Пушкін) чи *дискурсна* (А. В. Нікітіна) особистість. У шкільній лінгводидактиці усталився термін *мовна особистість*, який вживають щодо мовця, який має високий ступінь комунікативної компетенції і володіє правилами мовної поведінки.

У вищому навчальному закладі, імовірно, має йтися про виховання *елітарної мовної особистості*.

У процесі оволодіння українською мовою постає питання про використання етнолінгвістичного матеріалу, а також про упорядкування та збагачення лексики школярів і студентів. Виявити тезаурус національно-мовної особистості, студента вищого навчального закладу допомагає анкетування „Мовні знаки української лінгвокультури”, яке проводилось серед студентів історичного та філологічного факультетів Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. В основу питальника було покладено дослідження про культурно марковані мовні одиниці.

Серед пропонуванних 20 питань є такі, що виявляють загальний культурний розвиток особистості, ступінь орієнтування в

національному просторі, як-от: *Хто, на ваш погляд, з українських письменників репрезентує Україну на світовому рівні? Хто, на ваш погляд, з українських передових культурних діячів репрезентує Україну на світовому рівні?* У наративах цієї тематики студенти зазвичай називають Т. Шевченка, Лесю Українку, І. Франка, Б. Грінченка, О. Забужко, але не завжди вміють обґрунтувати свою думку. Скажімо, не згадують опитувані про переклади творів українських письменників багатьма мовами світу, про спільність мотивів у творчості українських і зарубіжних письменників тощо. Тобто їхній вибір персоналії більш інтуїтивний, аніж свідомий. Студенти не називають дослідників, які вивчали це питання й у своїх працях результати подібного опитування репрезентували (Г. В. Онкович). Говорячи про передових культурних діячів, опитувані часто називають прізвища сучасних політиків, не аналізуючи історичне минуле.

Окрему групу питань становлять ті, які виявляють рівень обізнаності студентів з українською символікою: *Які слова, на ваш погляд, найбільше зазнали естетизації, стали символами України? Які назви птахів стали мовно-естетичними знаками української культури? Які назви рослин стали мовно-естетичними знаками української культури?* Відповіді на ці питання зазвичай коректні, проте часто однослівні, без цитування народних пісень, казок. Лише іноді цитати взято з творів українських письменників.

У відповідях нерідко відсутнє розуміння національної специфіки фольклорної символіки. Так, випускники-філологи не завжди можуть пояснити специфіку символів *калина*, *тополя* в українській і російській лінгвокультурах; особливості символіки слів *сова*, *зозуля* в українській мові.

Група питань пов'язана із знаннями випускників середньої школи та студентів вищих навчальних закладів історії України, окремих її сторінок. Це питання: *Які назви людей за соціальним станом чи видом діяльності українців у минулому символізують мужність, героїзм, самовідданість? Які загальні назви етнічних груп населення стали, на ваш погляд, знаками української етнокультури?*

Якщо на перше з цих питань респонденти зазвичай відповідають правильно, то друге в багатьох випадках не розуміють,

в усних бесідах на цю тему спираються винятково на свою інтуїцію. Прикро, що студенти не знають жодної гіпотези походження назв *гуцул, бойко, лемко*. Нерідко не можуть пояснити походження прозорої з погляду етимології назви *полицук*.

Одне питання стосувалося витлумачення слів-архаїзмів: *поясніть значення слів, що є назвами власне українських реалій: колодязь з журавлем, конопляний дух підметів, золототкане полотно*. Із опитаних 85 студентів лише 15% змогли пояснити значення слова *журавель* у цьому контексті, інші лексеми викликали труднощі при тлумаченні.

Низка питань об'єднані темою рідного краю: *Яка історико-етнографічна назва північних районів Луганської області, на ваш погляд, є мовно-естетичним знаком української культури? Якій формі ви надали б перевагу – луганчанин чи луганець? Як пояснити походження назви річки Сіверський Донець? Як пояснити походження назви річки Айдар? Як пояснити походження назви річки Деркул?*

У розгорнутих відповідях на перше питання та при їхньому обговоренні виявлено, що більшість студентів знають назву *Слобожанщина*, проте, незважаючи на прозорість внутрішньої форми, зазвичай не можуть пояснити походження цього слова або роблять це з великими труднощами. Так само складно вдається пояснення походження слова *слобода*. Не всі можуть з'ясувати, чому в багатьох населених пунктах Луганщини центр села до нашого часу називають *Слободою*.

Пояснюючи походження назв річок, студенти нерідко переповідають народні легенди про постання гідронімів, тобто виявляють знання народної етимології, але не знають наукових гіпотез про походження назв водойм.

На жаль, походження назви *Україна* студенти досі пояснюють без критичних коментарів, переповідаючи гіпотезу, за якою Україну названо так тому, що вона була окраїною сусідньої держави, інші гіпотези знають далеко не всі респонденти.

Отже, анкета „Мовні знаки української етнокультури” виявила істотні лакуни в національному мовному тезаурусі студентів-істориків та філологів, що свідчить про недосконалість національного виховання в класах і школах з російською

мовою викладання, оскільки в Луганському національному університеті такі випускники кількісно переважають.

Необхідно постійно дбати про українознавчу свідомість школяра й студента, що можуть забезпечити такі загальноосвітні дисципліни, як українська мова, українська література, історія України, географія України, художня культура українською мовою, незважаючи на базову мову навчання освітнього закладу.

Формування мовної особистості, зокрема й елітарної, пов'язане з високим професіоналізмом у викладанні мови, який має забезпечуватися не тільки виконанням вимог програми, а й упровадженням нових технологій навчання, що сприятиме створенню нестандартних ситуацій спілкування, активізуватиме використання різноманітних мовних засобів.

Галина Сюта

ПІДРУЧНИК ЯК ДЖЕРЕЛО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ТЕЗАУРУСУ СУЧАСНОГО УЧНЯ

Означена лінгводидактична проблема передбачає передусім з'ясування змісту поняття *інтелектуальний тезаурус*.

Тезаурус – це загальний словниковий запас людини, який вона активно використовує в певній галузі своєї діяльності, а щодо учнів – це насамперед освітня діяльність, діяльність навчання. Г. Воробйов також вказує на те, що “тезаурусу найбільше відповідає одне із значень слова “світ”: наприклад, *світ підлітка*”. Тож можна визначити, що *інтелектуальний тезаурус учня* – це вербалізований світ його знань, набутого інтелектуального досвіду, тієї корисної інформації, яка постійно поповнюється та слугує основою для інтелектуального розвитку.

На формування інтелектуального тезаурусу учнів впливають різноманітні середовища – шкільна освіта, позашкільна освіта, родина, Інтернет. Також варто згадати, що діти беруть інформацію з творів мистецтва, кіно та з багатьох інших